

Lucía Martínez Virto, Angel Toña eta Joseba Zalakain
(Eusko Ikaskuntzako "Ongizate ereduak Euskal Herrian" lantaldeko kideak)

COVID-19AREN ONDORENGO ONGIZATEA.

ERABAKIAK HARTZEKO GOGOETAK

Pandemiaren Irrupzioa

Koronabirusaren ustekabeko agerpenak errotik aldatuko du mundu osoko gizarte-ongizatearekin lotutako erronkei aurre egiteko modua. Epidemia baino lehen, Eusko Ikaskuntzan ahalegin handia egin genuen Euskal Herriko gizarte-ongizatearen erronkei eta horiei erantzuteko moduari buruz hausnartzen. Erronka horiek guztiek bere horretan jarraitzen dute, baina, hemendik aurrera, oso bestelako testuinguru batean kokatzen dira, nahiz eta oraindik ez diren behar bezala definitu, eta berehalako eta premiazko erantzunak eskatzen ditu, bai eta epe ertaineko hausnarketa estrategikoa ere.

Orain dela aste batzuk arte, ekonomiaren susperraldian ere, ongizatearen arloan genituen erronka guztiak identifikatzen lan egin dugu. Baina, hemendik aurrera, agenda aurrekaririk gabeko osasun-larrialdiko aldi batek markatzen du, eta horrek ondorio garrantzitsuak dakartza gizarte-mailan. Covid-19 pandemiaren ondorioak, zalantzarik gabe, disruptiboak izango dira. Iragarpen apokaliptikorik gabe, gizarte eta ekonomia esparru askok eraldaketa sakona jasango dute. Epe motzera eta ertainera, zalantzarik gabe. Luzera begira, oso litekeena da hori ere.

Pilatutako ezagutzak eta beste krisi batzuetan izandako esperientziak aukera ematen digu gizarte-ongizatean izango duen eraginari eta ondorioei buruz espekulatzeko. Egia da ezin izango dugula aldaketa horien irismena ziurtasunez aurreikusi, harik eta denboran aurrera

egiten dugun arte, informazioan, gaixotasunaren portaerari buruzko ezagutza fidagarrian eta, batez ere, hartutako neurri eta erabakiei buruzko ikaskuntza jakintsuan.

Ondorioetako batzuk antzeman daitezke.

Epe labur eta ertainean, lan eta ekonomia arloan, ondorioek sektore guztiei eragingo diete. Nekazaritzako elikagaien, industriako eta zerbitzuetako jarduerak, laster bezala, urtearen erdialdean suspertu litezke. Laguntza publikoen zenbatekoak eta enpleguan izandako deskalabruak, nolana ere, enpresen krisiak, langabeziaren hazkunde nabarmena eta oso eragin garrantzitsua eta kontu publikoetan eta pribatuetan nekez kuantifikatzeko modukoa eragingo dute. Ostalaritzarekin, turismoarekin, aisialdiarekin, bidaiekin, kulturarekin lotutako beste jarduera ekonomiko batzuek askoz gehiago sufrituko dute. Hein handi batean, agintari politiko eta sanitarioek moteldu egingo dutelako jarduerara itzultzea. Eta bestetik, herritarren portaerak aldatu egingo direlako, eta ez direlako espero izatekoak aldi luze batean orain arte ezagutu ohi ditugun jende pilaketa dakarten jarduera-ohiturak. Sektore horietako askok eragin handia izango dute epe ertain eta luzean, eta ohitura berrietara egokitzen ez diren jarduerak desagertu egin litezke. Udan ohituren aldaketa horien lekuko izango gara, batzuk behartuak besteak borondatezkoak, eta aldaketa horiek eragina izango dute jarduera ekonomikoan eta enpleguan, arazoiz, etxeetako gastua nabarmen murriztea eta aldatzea ekarriko dutelako.

Baita gure ongizate-ereduan ere

Horren guztiaren ondorioz, eraldaketak ez dira txikiagoak izango gure Ongizate Eredua osatzen duten esparru espezifikoetan. Hasteko, gure sistema, hein handi batean, aurrekontu publikoen kontura finantzatzen da, eta aurrekontu horiek aldaketak izango dituzte datozen urteetan. Aurten aparteko ahalegina egingo da ekonomia-, lan- eta osasun-arloan krisiari aurre egiteko planetan, eta administrazio guztien defizita imajinatu gabeko moduan haziko da. Baina zerga-bilketa murriztu egingo da. Panorama horrekin, eta nolabaiteko aurrekontu-oreka batera itzultzea epe luzean planifikatuko bada ere, kontu publikoek eraldaketa sakonak jasango dituzte.

Krisi honetako oinarrizko premiek agerian utzi dute sektore eta enplegu "txikiek" garrantzi handia hartu dutela funtsezko eta ezinbesteko zerbitzu gisa. Osasungintzarekin eta gizarte-arretarekin lotutako enpleguen kasua da, egoitzetan, garbiketa-zerbitzuetan, elikadura-merkataritzan eta higiene-produktuetan dauden adinekoen zaintzarekin lotutakoa, besteak beste. Sektore horiek, horietako asko prekaritate handikoak eta oso feminizatuak zeudenak, orain arte ez zuten arreta berezirik jaso.

Osasun-, hezkuntza- eta gizarte-arreta, ongizate-ereduaren oinarrizko zutabeak, pandemiaren bat-bateko eragina jasan dute dagoeneko, eta arlo horiekin lotutako esparru askok beren lan-baldintzak eta arreta-ereduak aldatu behar izan dituzte. Hori da telelanaren

kasua, eta litekeena da aldaketa horietako asko geratzeko iritsi izana. Eta beste batzuk, laster ezarriko dira.

Desberdintasunak areagotuko dituzte, eta beharrezkoa izango da familien diru sarrera bermatzea

Beste krisi batzuk ere pasatu ditugu, baina Covid-19ak krisi hau desberdin egiten duten elementuak ekartzen dizkigu. Ezarritako konfinamendu-neurriek eragin erradikala dute herritar guztiengan, baina, horien ondorioek oso eragin desberdina dute gizarte-estratuetan. Pandemia honen ezaugarri nagusia bere hedapena desberdintasunaren gorakadarekiko zuzenki proportzionala dela da. Birusak kaltetutakoen kasuan izan ezik, aberats eta pobreei berdin eragiten baitie, krisi honen inpaktuak areagotu egiten du desberdintasunaren arrakala.

Enpleguari eusteko alarma-egoeran hartutako neurri batzuk gorabehera, hala nola ezinbesteko ERTEekin geldiarazteko ahalegina, kaleratzeak oso ugariak izaten ari dira, kontratua amaitzeagatik, edo bidegabeko kaleratzeak. Autonomoei, ia prestazioen estaldurarik gabe, eta ezkutuko ekonomiak eragindako guztiei, beste "pandemia" bat gehitzen diegu, langabeziarena, haren aurpegirik beltzenarekin agertzen zaiguna. Horregatik, gerora sortutako krisi-egoeran eta lan- eta ekonomia-jardueraren bat-bateko eraldaketa-egoeran ezinbesteko gisa sortzen den gizarte-izaerako neurria etxeetako diru-sarrerak bermatzearena da. Neurri hori ez da estali gabeko oinarrizko premien arintze-ekintza bat bakarrik, baizik eta, batez ere, familiak gizarteratze- eta egonkortasun-egoeretatik urruntzeko prebentzioa da. Eta berehala hartu du garrantzia Estatuarentzat gutxieneko errentak bermatzeko sistema komun bat ezartzeak; izan ere, urteetan eztabaidatu ondoren, badirudi orain inoiz baino hurbilago dagoela hori lortzetik. Errentak bermatzeko sistema bat ezartzean, tresna arinagoak, unibertsalagoak eta ez hain baldintzazkoak sortu beharko ditugu, horrelako uneetan erabilgarriak, non jardueraren eta jarduerarik ezaren arteko muga askoz lausoagoa izango baita. Premia ekonomikoen estaldura -Diru-sarrerak bermatzeko eskubidea- eta gizarteratzeko behar diren laguntzak jasotzeko eskubidea bereizteko gai diren sistemak, aldi berean gizarte-laguntzako eta laneratzeko mekanismoak artikulatzeko gai direnak.

Covid-19k beste arrisku sozial batzuei eta ongizatearen arloko erronkei ere egin behar die aurre, eremu kardinalei eragiten baitie: zaintzak, haurtzaroko politikak, laneko babesa edo bizitegi-egoerarekin lotutako neurriak.

Espazio horiei emandako arretak egoeraren arabera izatera irazteaz gain, Covid-19k bere arreta-ereduen ahuleziak azaleratu ditu, orain arte konpondu gabe zeudenak.

Zaintzak: pertsona erdigunean duen arreta-eredua

Zaintzen esparruak garrantzi handia du agenda publikoan; izan ere, gizarte- eta osasun-zaintzarik gabe, nekez izan gaitzke sortzen ari diren krisiei aurre egiten dien gizartea. Gure lurraldean zaintzei arreta emateko eredua eztabaidarako gunea izan da, eta da. Eta ez da bakarrik aktoreen presioaren edo eskariaren hazkundearen ondorioz gertatzen, demografia-kontu hutsagatik baizik. Zahartze-prozesuetatik eratorritako aldaketak eta behar berriak ere sortu dira, eta pertsonak protagonismo handiagoa eskatzen dute zainduak izateko moduei dagokionean, egungo sistemaren mugak agerian utziz. Pertsonan oinarritutako arreta-eredua baliabideen hornitzaileek eta onuradunek eskatzen duten aukera bat da. Egoitza-arretako eta etxeko zaintzako espazioetan ezarri behar da, eta premien aniztasunera hobeto egokitzen den eredu baterantz egin behar du aurrera, adinekoen eskubide eta borondateei errespetu handiagoa emanez. Covid-19ko krisialdi honek agerian utzi du zaintza-ereduak garrantzi handia duela biziraupena bermatzeko orduan, sistema prekarizatu baten ahuleziak dituen eredu bat, giza baliabide eta baliabide material eskasekin, eta balio tekniko eta gizatiar handiko sare profesional batekin. Une honetatik, gure gizartearen gizarte- eta ongizate-ereduari buruzko edozein eztabaida, erdigunean jarri beharko du gure gizarteak behar duen zaintza-ereduaren inguruko eztabaida.

Haurren eta familien babesak

Illo beretik, gizarte erresistenteak eraikitzeko, haurren eta familien babeserako ahaleginak areagotu beharko dira. Haurren sustapenaren arlo honetan, familia eta lana bateragarri egiteko neurriak eta haurtzaroko desberdintasunak murrizteko ahaleginak uztartzen dira. Beste krisi batzuetan bezala, haurrek kolpe gogorra jaso dute konfinamendu neurriekin. Bere egunerokotasuna erabat aldatu da, helduentzat baino gehiago. Hezkuntza telematikoa batera igarotzea, etxean konfinatzea, beren lagunekin harremana galtzea, etab. Krisialdiari aurre egiteko gaitasuna, inoiz baino gehiago, etxebizitzaren espazioak, bizikidetzak-giroak, ikasketetan jarraipena eta laguntza emateko bitarteko teknologikoek eta familiarrek markatzen dute, besteak beste. Krisiak beren familietan dituen ondorioengatik haurrek jasaten duten eragin zuzena alde batera utzita, hezkuntza, emozio eta harreman arloko kostuek eragin zuzena izango dute haien bizi-garapenean. Premiazkoa da, beraz, eskubide osoko subjektu gisa aintzat hartzea, ez objektu gisa, krisiaren kudeaketan eta haren neurrien eraginaren ebaluazioan.

Gizarte-babesa langile ahulenentzat

Bada garaia, halaber, ezkutuko ekonomiako langileei babes neurriak ezartzeko, baita ahultasun-arrisku zuzena duten beste egoera batzuen aurrean ere, hala nola gizarte-kotizazio urria eta aurrezki gabeko langile autonomoak edo langabeziaren aurrean babes nahikorik

ez duten aldi baterako langileak, guztiak gaur egungoa bezalako krisialdi baten aurrean erabateko babesgabetasunean kokatzen baitira. Garrantzitsua da, halaber, enplegu-politika aktiboekiko harreman egokia egituratzea, baldintzazkotasunetatik askeagoa eta eredu malguagoetara aurrera eginez, politika horiek erabateko eraldaketa jasango duten testuinguru batean, langabeen lan-kualifikazioa berbideratzeko.

Bizitegi-desberdintasunari erantzutea

Azkenik, funtsezkoa izango da, halaber, bizitegi-desberdintasunari etxebizitza-politikatik erreparatzea. Etxebizitzaren mantentze-kostuak pisu handia du familia askoren familia-aurrekontuetan, eta, ahulenen kasuan, ezin diote aurre egin. Krisi honetan, bizitegi-bazterketaren eta desberdintasunen arriskua areagotu egiten da, eta hori etxe txikietan eta pilatutako auzoetan, etxerik gabeko pertsonen zaurgarritasunean edo alokairu pribatuko etxebizitzetan bizi direnen finantza-itoaldian, hipoteken ordainketan edo finkatu gabeko lana duten gazteen etxebizitzetan ikusten da.

Erronkei ongizate eredu sendo batekin aurre egitea

Testuinguru honek eztabaidarako eta hausnarketarako espazioak kristalizatzen ditu, erronka horiei aurre egiten lagunduko duten arreta-ereduak, gizarte-politiken diseinua eta artikulazio publiko-pribatuko estrategiak proposatzeko. Epe labur, ertain eta luzean izango dugun eszenatokia, hein handi batean, orain hartzen ditugun erabakien arabera izango da. Aipatutako esparruak funtsezko espazioak dira gizarte-ongizateko eredu sendo eta sendoa eraikitzeko, etorkizunari aurrea hartzen diona eta *beltxarga beltzei* gero eta maizago aurre egiteko gai izango dena, Covid-19 hau bezala.

Euskadik eta Nafarroak, bakoitzak bere kontzertutik datorren ahalmen fiskalarekin, eta Iparraldeak, Frantziak duen gizarte-azentu aurreratuarekin, eta gizarte-begiradarekiko arretatsu eta sentikorrak diren gobernuen osaerarekin, testuinguru horretan, irekitzen diren fronte guztiak bitartekoz hornitzeko gaitasun guztia erabil dezakete eta erabili behar dute. Aurrekontuak orain arte ezagutu ditugunen oso bestelakoak izango dira, eta Kontzertu Ekonomikoak diru-sarrerak eta gastuak kudeatzeko eskaintzen dizkigun gaitasunak erabiliz, bere gizarte-azentuan identifikatu ahal izango dugu hurrengo belaunaldietarako nahi dugun Euskal Herria.^o

Eusko Ikaskuntzan bultzatzen dugun Euskal Herrirako Gizarte Ongizateari buruzko gogoetaren gune honetatik, alderdi horiei guztiei buruzko eztabaida zabalduko dizuegu eragile ezberdinei, proaktiboak izan eta gizarte erronka horien gaineko proposamenak eskaintzeko.